

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИ ВА ҚИШЛОҚ
ХЎЖАЛИГИ ЭКИНЛАР ҲОСИЛДОРЛИГИНИ
ОШИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ-ИННОВАЦИОН
ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ, МУАММО ВА ЕЧИМЛАР**

мавзусидаги

Республика миқёсидаги илмий-амалий анжуман

ТЎПЛАМИ

Бухоро, 2021 йил 19-20 ноябрь

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78-ф сонли фармойиши билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида 2021 йилда халқаро ва республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник анжуманлар режаси”да белгиланган тадбирлар ижросини таъминлаш мақсадида 2021 йил 19-20 ноябрь кунлари “Тупроқ унумдорлиги ва қишлоқ хўжалиги экинлар ҳосилдорлигини оширишнинг замонавий-инновацион технологиялари, муаммо ва ечимлар” мавзусидаги Республика миқёсидаги илмий-амалий конференция ўтказилмоқда.

Республика илмий-амалий анжуман тўпламида Тупроқ унумдорлиги ва қишлоқ хўжалиги экинлар ҳосилдорлигини оширишнинг замонавий-инновацион технологиялари, қишлоқ хўжалик экинларини янги ва истиқболли навларини яратиш, ҳосилдорлиги ва сифатини яхшилайдиган замонавий инновацион технологияларни тупроқ унумдорлиги ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш ҳамда илғор тажрибаларини қишлоқ хўжалик соҳасида оммалаштиришга бағишланган маърузалар ўз аксини топган.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ АЪЗОЛАРИ:

Таҳририят ҳайъати: О.Х.Ҳамидов, О.С.Қаҳҳоров, Г.Т.Зарипов, Ҳ.Т.Артикова,
Ф.Х.Жумаев, Р.Юнусов, О.Б.Шарипов, Ш.Ш.Нафетдинов, Ш.Х.Тўхтаев,
С.М.Назарова, А.А.Илясов, Ҳ.Ҳ.Салимова

Мазкур тўпламга киритилган мақолалар ва маъруза тезисларининг мазмуни, ундаги статистик маълумотлар, меъёрий ҳужжатлар, саналарнинг тўғрилигига ҳамда танқидий фикр-мулоҳазаларга муаллифнинг ўзлари масъулдирлар.

chiqish va qitllash kabi ishlari bosh masala bxtlib turibdi. Bu esa, rz navbatida, tarbiyalanayotgan yosh kadrlarni bilimli mutaxassislar qilib tarbiyalashni talab etadi.[6-3]

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Nomozov Xushvaqt Qoraxonovich, Turdimetov Shahobiddin Muhitdinovich. Tuproq bonitirovkasi va xaritalash-491-bet
- 2) Z.A.Artukmetov. Qishloq Xrtjalik Asoslari-128bet
- 3) S.X.Isayv.QXFD.Tuproq erozyasining turlari-12bet
- 4) <https://.uz.m.wikipedia.org/wiki/shrtlanish>.
- 5) S.A.Abdullaev, X.Q.Namozov.Tuproq melioratsiyasi va gidrologyasi.
- 6) X.Namozov, Sh.Turmetov,S.Toshpqlatov.Tuproq bonitirovkasi va xaritalsh.

KOGON TUMANI SH.SALOMOV FERMER XO`JALIGINI QADIMDAN SUG`ORILADIGAN O`TLOQI TUPROQLARINING AGROKIMYOVIY XOSSALARINI YAXSHILASH.

R.Yunusov, Z.Ataeva, O'.Shamsieva
Buxoro davlat universiteti

Respublikamizda shu jumladan, Buxoro viloyati Kogon tumanida dehqonchilik bilan shug`ullanayotgan fermer xo`jaliklari yerlarning unumdorligini saqlash, oshirish, muhofaza qilish asosida ularning meliorativ holatini bilish, hisoblash, o`rganish va sog`lomlashtirish, yer resurslaridan unumli foydalanish samaradorligini oshirish bilan bir qatorda uning unumdorligiga zarar yetkazuvchi har qanday salbiy jarayonlardan, jumladan tuproq sho`rlanishining oldini olish va vujudga kelgan oqibatlarini bartaraf etish ayni paytda kunning dolzarb masalalari hisoblanadi.

2020-2021 yillar davomida Kogon tumanida joylashgan va dehqonchilik qilib kelayotgan Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligi tuproq iqlim sharoitini xususiyatlari, joylanishi, relief hamda ularning meliorativ holati to`g`risida ilmiy ma`lumotlar jamlangan va hududdagi tuproqni agromeliorativ va sho`rlanish darajalarini yaxshilash choralari bayon etgan va yaxshilash tadbirlari ko`rsatilgan.

Buxoro viloyati, Kogon tumanida samarali dehqonchilik qilib kelayotgan Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligi viloyatning sharqiy qismida joylashgan va bu fermer xo`jaligi 67 ga maydonda kuzgi g`alla, paxta va beda va mevali daraxtlar parvarish qilib yuqori va sifatli hosil olinmoqda. Fermer xo`jaligini iqlimi quruq kontinental iqlim provinsiyada joylashgan va o`ziga xos hamda mos belgilari bilan ajralib turadi. Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligini iqlimining umumiy xususiyatlari tekislik hududlarida uning keskin kontinental quruqligi mavjud yerlarda havo haroratini pasayishi, yillik yog`ingarchilik miqdorini oshib borishi quyosh radiatsiyasini o`zgarib turishi bilan ajralib turadi.

Kogon tumani Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligini sug`oriladigan maydonlaridan yuqori paxta va don hosili olish uchun birinchi navbatda sho`rlangan maydonlardan yuqori va sifatli hosil olish uchun sho`r yuvish kabi agromeliorativ chora-tadbirlarni o`z vaqtida sho`r yuvish ishlarini yuqori darajada olib borish va sifatli qilish maqsadga muvofiqdir.

Kogon tuman hududi Buxoro viloyatining sharqiy qismida joylashgan bo`lib, tumanning umumiy yer maydoni 44127,0 gektarni tashkil qilgan va baholangan yer maydonlari esa 17102,7 gektarda joylashgan. Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligida yog`inlar miqdorini yil davomida kam bo`lishi va yoz oylardagi yuqori harorat tuproqdan yuqori bug`lanish bo`ladi. Bir yilda bug`lanish 1280-1470 mm ni, atmosfera yog`inlari esa 320-363 mm ni tashkil etadi, namlik tanqisligi (bug`lanish minus yog`inlar) 960-1107 mm ga teng ko`rsatkichlarda kuzatiladi. Umuman olganda Kogon tumani Sh.Salomov nomidagi fermer xo`jaligiga tuproq-iqlim sharoitida g`o`zani o`rtapishar navlari – Buxoro -102, Buxoro-6, Buxoro - 8 va kuzgi donli ekinlar-Moskvichka, Starshina, Yuna navlari hamda mevali sabzavot yetishtirish uchun mos keladi va mutassil, mo`l hosil olish imkoniyati paydo bo`ladi.

Kogon tumani Sh.Salomov nomidagi fermer xo'jaligini sug'oriladigan tuproqlarida tuz to'planish va ikkilamchi sho'rlanish jarayonlarini oldini olish va ularning ta'sirini kamaytirish maqsadida drenaj tizimi benuqson va samarali ishlashi qishloq xo'jalik ekinlari g'oz va kuzgi don ekiladigan maydonlarni sifatli qilib tekislash va sho'rini yuvish kabi tadbirlarni o'z vaqtida va sifatli qilib o'tkazilishi asosiy hisoblanadi.

2020-2021 yillar davomida olib borilgan tadqiqotlar natijalari shundan dalolat beradiki, Kogon tumanida joylashgan Sh.Salomov nomidagi fermer xo'jaligida sug'oriladigan o'tloqi allyuvial tuproqlarning ustki qatlamida gumusning miqdori o'rtacha 0, 82-1.05 % ni, harakatchan fosfor esa o'rtacha 12,5-15,8 mg/kg ni va almashinuvchi kaliy esa 127-219 mg/kg ni tashkil qiladi. Keltirilgan ma'lumotlardan shu ko'rinib turibdiki, mazkur o'tloqi allyuvial tuproqlarda gumus bilan kam ta'minlanganligi, harakatchan fosfor esa kam va o'rta ta'minlanganligi va almashinuvchi kaliy ko'rsatkichlariga ko'ra kam, ayrim holatlarda o'rtacha ta'minlangan tuproqlar guruhiga kiradi.

Kogon tumani Sh.Salomov nomidagi fermer xo'jaligi olingan ma'lumotlar shundan dalolat beradiki, qadimdan sug'oriladigan o'tloqi allyuvial tuproqlarda mexanik tarkibi o'zining ijobiy ko'rsatkichlariga ega bo'lganligi ko'rinib turibdi va bu maydonlarda asosan donli ekinlar, o'rtapishar g'oz navlari va mevali daraxtlar parvarish qilinmoqda va pirovard natijalari yuqori sifatli hosil olinmoqda.

Shuningdek, Kogon tumani Sh.Salomov nomidagi fermer xo'jaligi qishloq xo'jalik ekinlaridan mutassil, mo'l va sifatli g'oz va don ekinlari hosili olinmoqda va bu asosan rejalashtirilgan hosildorlikka mos ravishda talab etiladigan mineral o'g'itlarni yerga kiritishga bog'liqdir va piravord natijasida esa fermer xo'jaligini iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilandi, fermer xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan ishchilarni ijtimoiy hayoti yaxshilandi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Ramazonov O. Sho'rlangan tuproqlar melioratsiyasi va ulardan samarali foydalanish dolzarb muammo.-Agronomiya junali, № 2, 2021 yil, 48-50 b.

2. Qurvontoyev R., Nazarova S. Buxoro tuproqlarining agrokimyoviy xossalari, .-Agronomiya junali, № 2, 2021 yil, 51-55 b.

3. Tohirov B. , Begimqulova N., Rahmonov B., Buxoro viloyatida tuproqlarining ekologik holati. O'zbekiston tuproqlarining unumdorlik muhofazasi va ulardan samarali foydalanish. Respublika ilmiy –amaliy anjumani materiallari.-Toshkent , 2013, 39-42 b.

SHO'RLANGAN TUPROQLARNI FITOMELIORATSIYA YO'LI BILAN MELIORATIV HOLATINI YAXSHILASH.

S.Zakirova, N.Umitova

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Hozirgi vaqtda respublikada sho'rlangan yerlar sug'oriladigan yer turlari umumiy maydonining 46 % ini, shu jumladan, kuchsiz sho'rlangani –25 %, o'rtacha sho'rlangani - 15 % vakuchli sho'rlangani – 6 % dan ortiqrog'ini tashkil etadi. Oxirgi o'n yil ichida sug'oriladigan yerlarda sho'rlanish 120ming gektarga, shu jumladan, kuchli sho'rlanish 43 ming gektarga oshgan.[1]

Sho'rlangan tuproqlarni meliorativ holatini yaxshilashda bugungi kunda fitomelioratsiya yo'li bilan sho'rlanish darajasini kamaytirish borasida ko'plab ishlar olib borilmoqda:

Sho'rlanish darajasi yuqori bo'lganligi sababli foydalanilmayotgan degradatsiyaga uchragan yerlarni tiklash yo'llaridan biri muqobil ekinlar yetishtirishdir. CEF/UNESCO Bonn Germany/UGGU Uzbekistan loyihasi doirasida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, (Indigofera tinctoria) dukkakli o'simligi sho'rlangan degradatsiyaga uchragan yerlarda muvaffaqiyatli yetishtirish mumkin. Ushbu tadqiqot juda ko'p foydali xususiyatlarga ega:

a) ildizlarda joylashgan tugunak bakteriyalari tufayli havodagi erkin azotni fiksatsiya qiladi va tuproqni azot bilan boyitadi;

	хоссаларининг ўзгариши.	
28	М.А.Алибаева, З.А.Жаббаров. Тоғ тупроқларининг экологик ҳолати.	61

II ШЎЪБА.

ШЎРЛАНГАН ТУПРОҚЛАРНИНГ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ВА ТУПРОҚ ЭРОЗИЯСИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ

30	Н.Ю.Абдурахмонов, А.Ж.Исмонов, Г.В.Erdashova. Амударё туманидаги эскидан суғориладиган ўтлоқи аллювиал тупроқлар ва уларнинг хоссалари	63
31	Н.Н.Salimova, S.D.Elmurodova, М.М.Тоҳирова. Вухоро viloyati sug'oriladigan tuproqlarning meliorativ- ekologik-holatini yaxshilash va tuproq unumdorligini oshirish omillari.	64
32	Р.Қурвантаев, А.А.Мусурманов, Н.А.Солиева. Ғўзани ўсиши, ривожланиши, ҳосилдорлигига тупроқни мулчалош ва кам ишлов беришнинг самарадорлиги.	66
33	Н.Х. Hakimova, М.О`ktamova. Tuproq eroziyasini kelib chiqish sabablari va uni oldini olish chora tadbirlari.	68
34	Н.Н. Hakimova, О. Sobirova. Shòrlangan tuproqlarning unumdorligini oshirish va turoq erozyasining oldini olish.	69
35	R.Yunusov, Z.Ataeva, O`Shamsieva. Kogon tumani sh.salomov fermer xo`jaligini qadimdan sug`oriladigan o`tloqi tuproqlarining agrokimyoviy xossalarini yaxshilash.	71
36	Zakirova, N.Umitova. Sho`rlangan tuproqlarni fitomelioratsiya yo`li bilan meliorativ latini yaxshilash.	72
37	У.Набиев. Азотли ўғитларни бериш муддатларини тупроқдаги нитратли азот динамикасига таъсири	74
38	И. К.Одилов, Қанд лавлагидан уруғ олиш учун қўлланилган минерал ўғитлар меъёрларини иқтисодий самарадорлиги	78
39	Ў.Х.Мамажанова, А.Ж.Исмонов. Жанубий фарғона суғориладиган тупроқларининг сингдириш сифими ва сингдирилган асослар таркиби.	80
40	О.Г.Sultashova, А.А.Kewnimjaeva, А.А.Abdijamilov. Sho`rlangan tuproqlarning unimdorligin oshirish tadbirlari.	82
41	М.М.Сагторова, М.И.Болтаев. Тупроқ унумдолигини ошириш ва уни сақлашга оид агромегиоратив тадбирлар.	83
42	С.Жумабоев. Эрозияга учраган ерларни ишлаш технологияси.	85
43	С.С. Хожиев, Ш.Ш.Нафетдинов. Микробиологическая активность лугово-аллювиальных почв бухарского оазиса.	87
44	С.Т.Негматова. Crotalaria juncea ning экиш муддат ва меъёрларини тупроқнинг шўрланиш даражасига таъсири.	90
45	Н.Т.Artikova, М.М. Sattorova. Qumli cho`l tuproqlarining genezisi, evolusiyasi va ulardan foydalanish.	91
46	Д.Р.Тешаева, Буғдой навлари ва тупроқ шўрланиши.	94
47	З.А.Жаббаров, Ф.Ч.Қурбонов Шўрланган тупроқларда туз стрессини камайтиришда биочарнинг ўрни.	95

III ШЎЪБА.

ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШ, МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ҚАЙТА ТИКЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

48	Sh.Nafitdinov, O.Ramazonov, E.Qodirov, Tuproqshunoslik fanidan dala amaliyoti mashg`ulotlarida tuproq kesmasini qazishmavzusini o`qitishda "klaster" metodini qo`llash.	98
49	Н.Х. Hakimova, R.F.Vahobovich. Cho`llanishni boshqarish usullari va muhofaza qilinadigan yerlardan tog`, yarim cho`l va cho`l landshaftlaridan foydalanish.	100
50	Д. Ж. Қўчқорова. Қишлоқ ландшафтларини жойлаштиришнинг қишлоқ хўжалигига таъсири.	102
51	I.A.Raxmonov, D.X.Samatqulova. Tuproqqa ishlov berish va uning ilmiy asoslari.	104
52	N.Yu.Abduraxmonov, G.B.Erdashova. Unumdorlikni baholash va unumdorlikni oshiradigan organik o`g`itlar.	106